

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de sfru si timbrulu.

Sabiiu, 3. Decembre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Reforme scolare in Romani'a.

(Fine.)

II. Reformele supraveghiarei invetiamentului.

In locu de propositiunea, ce face onorabilulu consiliu permanentu de a se institui pentru supraveghierea scóleloru primare pe lângá revisorii ecsistenti si mai multi subrevisori, ér' pentru supraveghierea scóleloru secundare se se infintieze 5 inspectori superiori, cari, inspectându aceste scóle, se aiba ochiulu si asupra scóleloru primare, comisiunea D-Vóstre, D-loru consiliari, este fermu convinsa, ca e de cea mai neaperata necesitate a se propune D-lui ministru alu instructiunei publice urmatóarele mesuri de reforma:*)

1. Se se descentralizeze instructiunea, constituindu-se patru comitete scolare superióre in Bucuresci, Iasi, Craiov'a si Bârladu.

2. Aceste comitete se fia compuse din câte cinci membri celu puçinu, potêndu lucrá si in numeru de 3, cu conditiune se fia atunci unanime asupra dispositiuniloru luate. Se aiba fia care din membrii acestoru comitete emolumente de ajunsu de mari, pentru cá se li-se póta ecspresu radică facultatea de a mai ecsercitá alte ocupatiuni.

3. Se se pue sub autoritatea imediata a comiteteloru revisorii si subrevisorii, ce se voru gasi de nevóe a se infintia pentru inspectarea scóleloru rurale si urbane. Se-i póta numi, suspendá si revocá din functiuni in casurile, ce se voru prevedé de lege si sub reserv'a aprobarei ministeriale.

Se nu póta fi revisori scolari de cátu acei'a, ce voru fi fostu profesori celu puçinu 5 ani in unulu din stabilimentele invetiamentului publicu.

Revisorii numiti dintre actualii profesori voru conservá dreptulu la catedr'a loru, fora emolumente.

4. Membrii comitetului se inspecteze directu scólele secundare a circumscriptiunei si universitatile ce suntu din resortulu loru.

5. Comitetele se aiba dreptulu a numi suplinitori la catedrele vacante, a acordá concedie tuturoru profe-

soriloru invetiamentului primaru si secundaru, a revocá profesorii provisorii primari, rurali si urbani, dupa anume forme prevediute prin legi. — Ei voru deferi judecatiei, dupa cumu prescrie legea instructiunei, profesorii liceeloru si gimnasieloru ce nu-si voru face detori'a. — Pentru profesorii universitatiloru, ce se gasescu in acestu casu, voru reportá ministeriului, care va avé singuru dreptulu a-i deferi judecatiei pairiloru loru.

6. Comitetele supraveghieza aplicarea programeloru si pedepsescu dupa lege pre cei ce se abatu.

7. Ele se aléga si se supuna aprobatiunei ministerului persoanele ce au a functioná cá directori, provisorii, etc.

8. Ele priveghieza localurile si materialurile scóleloru publice, presentandu in fia care anu ministerului bugetele circumscriptiunei loru, si supraveghiandu constructiunile, reparatiunile seau furniturile, prin ei insi seau anume delegati sub raspunderea loru.

9. Concursurile pentru catedrele vacante se trecu sub priveghierea si autoritatea loru. — Partea de interventiune, ce legea actuala acórdá ministerului in numirea profesoriloru, se revina comiteteloru scolare, cari anuncia concursurile, numescu delegatii autoritatiei, primescu si ecsamina rezultatele si presinta pe acei din candidati, ce-i crede mai apti, la aprobatiunea ministerului. In privirea universitatiei se procéda cá in legea actuala.

10. Comitetele se supraveghieze liberarea diplomeloru de bacalaureatu, licentia si doctoratu, si in privinti'a celoru antáiu ecsercita controlulu ce actualmente se face de ministeru, presentandu numai la aprobatiunea ministerului candidatii ce-i crede demni. — Asupra celoru lalte diplome refera ministerului, in casu de trebuintia.

11. Comitetele scolare se numésca delegatii ecsameneloru, si loru se trimitu reporturile corespunditóre; ei se aviseze la mesurile de indreptare si la recompensele ce se cuvinu a se distribui eleviloru si institutoriloru.

12. Comitetele scolare se adreseze ministeriului in fia care luna reporturi detaliate de starea scóleloru

*) De mare importantia!

si numerulu inspectiuniloru facute. O data pe anu acele reporturi suntu generale si cuprindn tóte scólele; se se arate vitiele ce s'au constatatu si reformele de adusu instructiunei.

13. Comitetele se constate drepturile de graduatiune si drepturile la pensiune a profesoriloru si a le supune aprobatiunei ministerului.

14. Fia care scóla rurala se fia inspectata celu puçinu odata pe luna. Fia care scóla urbana celu puçinu de dóue ori. Scólele secundare odata pe luna. — Universitatile odata macaru la trei luni.

15. Revisorii se aiba diumetate numai din salariulu ficu, ceea lalta diumetate proportionala cu numerulu inspectiuniloru ce voru face.

16. Comitetele se fia insarcinate cu revisiunea cartiloru scolare, si parerile loru centralisundu-se la ministeru, acest'a decide dupa parerea maioritatiei, si in casu de paritate, ministerulu decide.

17. Membrii comitetelor scolare se fia numiti de ministerulu instructiunei publice, se nu póta fi inse revocati de cátu prin consiliulu de ministri de Domnu.

Numirile se nu se póta face de cátu din urmatórele categorii de cetatieni:

- a) Doctorii seau licentiatii, avendu celu puçinu trei ani de eesercitiu profesoralu.
- b) Actualii seau fostii profesori de universitate si cursulu superioru alu liceului, din acei cari voru fi functionatu celu puçinu diece ani.
- c) Fostii si actualii membrii ai consiliului permanentu, déca voru fi functionatu celu puçinu trei ani.
- d) Fostii ministri ai instructiunei publice.
- e) Actualii seau fostii directori de stabilimente publice de invetiamentu, déca voru fi functionatu celu puçinu cinci ani.

18. Actualii profesori, ce voru fi numiti de membri in comitete, se pastreze dreptulu la catedr'a loru, fora emolumente, cari voru fi atribuite agregatului ce-i va inlocuí. — In nici unu casu nu voru poté inse functioná si cá profesorii pe cátu voru fi membri ai comitetului.

19. Comitetele scolare se recomande ministerului profesorii provisorii, cari au a fi intariti definitivu, si ministerulu in urm'a acestei recomandatiuni, trebuie se acórde intarirea.

20. Relatiunile directoriloru, profesoriloru, etc., afara de réctorii universitatiloru, cu autoritatea se face prin organulu comitetelor, cari eesercitéza in circumscriptiunea loru intrég'a autoritate a puterei esecutive scolare, sub raspunderea membriloru loru catra ministeriu, care, in ceea ce privesce infractiunile la legile civile si penale, i defera jurisdictiunei ordinare, ér' in ceea ce privesce calcarile legeri instructiunei, abusu de putere seau violarea dispositiuniloru ministeriale, ii trimite sub judecat'a corporiloru profesionale instituite de legea instructiunei in un'a din circumscriptiunile scolare vecine, la alegerea ministrului.

Aceste suntu, D-loru consiliari, dorintiele ce suntemu de parere a se ecsprimá D-lui ministru a instruc-

tiunei publice, rogându-lu caldurosu, cá prin concursulu bine-voitórei sale solitudinii pentru invetiatur'a poporului romanu, se se transfórme cátu se va poté mai curundu in bine-facatóre si fecunde realitati. **V. C.**

Observari

asupra actului numitu

„Proiectu de regulamentu pentru scólele poporale si normale gr. or. din Archidieceasa“.

(Publicatu in »Scóla Romana« Nrii 18—24: 1876).

(Urmare).

(§. 86.) Anulu I. din istor. biblica a se propune dela inceputu — facerea lumii — numai pana la „apromisiunea lui D-dieu, ca va trimite pe Mantuitorulu“, de aici a se trece indatu la „Nascerea Mantuitorulu“ etc.

Anulu VI din istori'a bisericesca si nationala: momentele cele mai insemnate a se intretiese in istori'a patriei spre a se poté luá de odata.

Aceste 9 puncte suntu fórte bune.

§. 87. Anulu I. a) „Eesercitiale intuitive pentru anulu I . . . in 5 cercuri suntu prea restrinse, aici trebuie a se dá acestoru eesercitia numirea generala de „Invetiamentu intuitivu“, carele are de scopu a intruní in sene tóte obiectele, apoi a pasí treptatu dela puçinu la mai multu, dela usioru la mai greu etc. etc. tinen-du-se contu la acestu obiectu de cea mai corecta vorbire; de aici trece invetiatorulu la scriptologia.

b) Aici eu nu potu intielege, cumu scriptolegi'a póte merge paralelu cu eesercitiale intuitive — cu deosebire acumu la inceputu; ci mai târdiutiu da! Deci dupa parerea mea scriptolegi'a nu póte merge paralelu cu invetiamentulu intuitivu, ci trebuie a-se postpune acestuia, pentru ca fiacare forméza la inceputu unu tractatu separat, si numai mai târdiutiu trebuie a se combiná invetiamentulu intuitivu cu scriptolegi'a. Scriptolegi'a nu e alta decâtu eesercitia intuitive, déra cu aceea deosebire, ca se tractéza in unu modu cu multu mai restrinsu, pe candu eesercitiale intuitive au se cuprinda tóte obiectele, pe cari scolarii le potu priví cu cele 5 sêmtiri si cu poterile loru spirituale.

Asia dara, aici in locu de „paralelu cu“ a se pune: „dupa“ acestea eesercitia etc. etc.

La I: preparatiuni limbistice:

a) „Desfacerea propusetiuniloru in vorbe, a vorbeloru in silabe, a silabeloru in sunete“ procederea acést'a dupa metodulu analiticu nu o aflu deplinu corespundietória scopului: antâiu pentru ca scolarii nu potu singuri descompune o dícere, déca nu-i voru cunósce mai inainte partile ei constitutive; adóu'a, pentru ca acést'a procedere e in contr'a principiiloru pedagogice, cari dícú a pasí cu scolarii: „dela simplu la compusu“. Dar' se vedemu in privinti'a ordinii, cumu suntu puse? . . . Éta cumu: a) desfacerea propusetiuniloru in vorbe etc. etc. apoi b) deosebirea si cunóscrea vocaleloru si a consonantelor etc. Adeca antâiu se desfacemu propusetiunile, apoi se deosebimu vocalele si consonantele, si apoi in urma

se le cunoştemu; déra pentru mil'a lui D-dieu, ce au statu a cugetá respectivii, cându au ordinaru acést'a materia astfeliu!? Apoi audíti: vine c) cu „pronunciarea vocaleloru si a consonantelor, apoi éra cu cunoşterea loru“. O confusiune asia crâncena in ordinea materiei din scriptologia, cá acést'a, nu s'a potutu comite din partea unoru barbati de specialitate, ci trebue ca au lucratu si altii la acestu regulamentu si planu de inventiamentu, carii n'au nici idee de scóla. *)

Deci fora de a mai bate ap'a in piuale góle, sum de parere, cá acést'a materia se se puna asia:

b) Scriptologia: preparatiuni scripturistice:

a) Orientarea: tñut'a corpului la scrisu, atátu la mésa, cátu si la tabla; positiunea manei, apucarea condeiului etc. etc.; acestu punctu e bunu.

b) A se modificá asia: „formarea si numirea diferitelor linie, din cari se compunu literele, combinarea acelor'a intru compunerea literelor sênguratice si in fine a alfabetului intregu.

c) Cunoşterea literelor si pronunsierea sonurilor, mai antáiu a vocaleloru deschise, apoi a consonantelor.

d) Combinarea vocaleloru si formarea lor in cuvinte, de 1, de 2, de 3 si de 4 silabe — (dupa cumu se potú aflá cuvinte).

e) Cunoşterea consonantelor si pronunsierea lor inchisa — intunecata — muta.

f) Combinarea vocaleloru pe róndu cu câte o consonanta, apoi a consonantelor pe róndu cu câte o vocala.

g) Formarea cuvintelor de câte o silaba, apoi de 2, de 3 si de 4 silabe din vocale si consonante spre formarea feliuritelor cuvinte, si in fine:

h) Combinarea cuvintelor si formarea propusetiunilor.

Éta déra procedur'a treptata dela simplu la compusu! Acumu, da! acumu concedu a ne re'ntórce si a descompune propusetiunile in cuvinte, cuvintele in silabe, silabele in litere si literele in sunete, pentru ca — déca scolarii le-au sciutu compune, apoi negresitu acumu fórte usioru le voru scí descompune mergñdu in diosu dela compusu la simplu — indereptu. Dupa ce amu ajunsu din sus in diosu pana la sunete, apoi incepemu a spune scolariloru:

Sonurile.

a) Sonurile suntú de dóue feliuri, deschise si intunecate — mute d. e. sonuri deschise au literele: a, e, i, o si u, éra intunecate: b, c, d, f, g, h, j, l, etc.

Literele.

b) Literele cá semne vedibile pentru sonurile audibile.

*) Comunicamu »observarile« d-lui corespondentu fora modificare, pentru ca asia doresce d-sa. Noi insí-ne nu impartesimu tóte parerile d-sale; inse d-sa ne scrie: »Eu sum de convingere, ca asia ar fi bine; déca inse sum gresitu, apoi primescu si cea mai agera critica cu cea mai mare placere, ori la ce obiectu si ori candu, pentru ca »in focu se lamuresce aurulu«.

Silabele.

c) Silabele suntú de mai multe feliuri, asia d. e. ele potú constá din o sêngura litera — vocala; din dóue, din trei, din patru, din cinci litere etc.

Cuvintele.

d) Cuvintele inca suntú de mai multe feliuri, d. e. ele potú stá din 1, 2, 3, 4, 5 etc. silabe.

Propusetiunile.

e) Propusetiunile inca suntú de mai multe feliuri; asia d. e. din 2—3—4—5 etc. cuvinte; ba chiaru si din mai multe propusetiuni mici etc. etc. Acestea inse nu se iéu tóte de odata, ci pe róndu un'a câte un'a, impreunate totu deaun'a cu eesemple.

(§. 87.) Anulu II. la „ecsercitiiale intuitive“ cerc. 5 — in fine, — inainte de „cetire“ — a se adauge: „Invetiatoriulu va dá teme fórte dese“, cá cele deprinse verbalu se le deprindia scolarii si in scrisu; éra invetiatoriulu le corege regulatu, aratandu erorile prin subtragerea cuvintelor gresíte, care apoi se le atle si recitifice scolarulu.

La „cetire“ I. in fine a se adauge: „Invetiatoriulu va dá scolariloru viersuri mici potrivite, se le cânte sênguri; éra altele se le declameze cu vóce potrivita naturei viersurilor, d. e. aspru, móle, melodiosu, eroicu etc.

§. 90. a) „Geografi'a si Istori'a“ la — „anii I, II, III, in fine a se adauge: — . . . „in unu modu conversatoriu, cu restringere pe langa comuna, vecinatate si tinutu.

La Anulu V si VI in fine a se adauge: . . . „si bisericésca“, adeca langa istori'a patriei si nationala se se puna si cea bisericésca.

b) Istori'a naturala, la fine a se adauge: „ér albinele voru formá unu tractatu separatu“.

c) Fisie'a. Dupa cuvintele: „in primii trei ani“ a se adauge: . . . „se va tractá numai la invetiamentulu intuitivu“.

Anulu V. si VI. in fine a se adauge: „éra aparatele casnice si economice de fieru si de lemmu a se tractá mai pe largu, producñdu elevii insusi unele aparate economice de lemmu, facute de ei d. e. furca, grebla, grapa, plugu, caru, resboiu etc. etc. cá modele practice spre câstigarea gustului si a aplicarei la meserie“.

d) Agronomia si economia. Dupa cuventulu „intuitiune“ a se adauge: . . . „tractandu-se liberu in combinatiune cu liniamentele principale ale pomaritului si albinaritului“.

Anulu V. si VI. in fine a se adauge: „In cátu pentru uneltele casnice, economice etc. acelea se voru lucrá de scolari, mai marisióre, si se voru colorá dupa feliu, in cátu unele se se póta si intrebuintiá“.

§. 91. e) Gimnastic'a. Rónduulu din urma a se modificá asia: „Tóte aceste se voru tractá in strinsa legatura cu ecsercitiiale militare“.

(Va urmá).

Elefantulu de Indi'a.

Genulu — famili'a — ordinulu.

Pertractare practica in clas'a superióra a scólei populare.

1. Observatiuni prealabile.

Intre partile constitutive ale invetiamentului intuitiv din clas'a prima se numera si istori'a naturala. De aici 'si iá dens'a inceputulu pentru a-si largi periferi'a pasu de pasu, din óra in óra, din anu in anu in modu naturalu.

Multe animale s'au propusu incependu din anulu primu de scóla si pana in stadiulu acest'a — anulu alu sieselea — chiar' si de acelea, cari in multe privintie suntu mai aprópe de elefantu; nu au fostu inse si nu suntu chiar nici astadi in acestu respectu planuri detaiate seau manuale corespundietórie in limb'a románesca, pre cari omulu luandu-si-le de indreptariu se póta pasí cátu de cátu securu, fora de a lunecá si cadé cumplitu la pamentu.

Si chiar si candu ar fi opuri compuse asia, in cátu se le potemu numí bune, totusi impregiurarile de multe ori ni-ar fortiá a nu le considerá intru tóte ameruntele; ba la acest'a nu suntemu chiar nice obligati, cu dreptu-dísu.

Eu unulu, carele la propunerea istoriei naturale iéu in fóрте de aprópe considerare geograffi'a si inca multe alte impregiurari, am propusu d. e. elefantulu de Indi'a chiar la finea ordinului, caruia apartíne, desí cu privire la geografia Pasi fi potutu propune mai inainte, de óra ce elevii cunosceau deja tóte 5 continentele; inse la Asi'a atátu de abundanta in animale am avutu de a tractá individi din alti ordini etc.; celelalte animale din ordinulu acest'a le-am luatu la Afric'a, Americ'a si chiar si la Asi'a, anume rinocerulu, acest'a pentru cá impreuna cu genurile: porcu de casa, porcu selbaticu, ipopotamu si tapiru au facutu famili'a animaleloru cu pèrulu grosu si pielea grósa, pe cându de famili'a acést'a se mai tíne unu genu si inca animalulu celu mai mare de pre uscatu, unu colosu, ce desparte o familia de alt'a.

Genulu calu, formatu din diferitele specie de cai, genulu magariu, genulu catáru si zebra au facutu famili'a animaleloru cu o unghia (numita copita) si cu pielea grósa. In modulu acest'a s'a pregatitu calea pentru genulu elefantului, dupa care se deduce famili'a loru si in urma ordinulu respectivu.

2. Pertractarea practica.

Invetiatoriulu de buna séma nu vá fi fericitu a poté presentá prunciloru elefantulu in realitate; lips'a inse, carea i este unu consoçiú nedespartítu, 'lu vá indreptá si aici. Ne luamu refugiulu la tipuri.

Se presenta tipulu elefantului singuru, adeca astupandu celelalte animale de pre tabel'a, pre carea figuréza elu, si apoi se incepe asia: Aici pre tabela e tipulu unei — plante; privit-o! (Copii: O nu! e tipulu unui animalu, pentru cá plant'a nu are capu, urechi, ochi, gura, grumazi, petióre si códa etc.). Asia dara ti-

pulu acest'a representéza unu animalu, carele cá tóte celea lalte trebue se aiba si elu unu nume. Numele animalului de pre icón'a acést'a se numesce elefantu.

Elefantulu, cá si celea lalte animale, cari le-amu invetiatu pana acum'a si dupa cumu arata si tipulu — din câte parti principale constá? (din 3: capu, corpu si membre). (Partile principale ale corpului).

Priviti cu de ameruntulu capulu si trunchiulu; este capulu mare in asemenare cu corpulu!? (Nu, elu e micu in asemenare cu corpulu). Ce forma are capulu intregu? (ovala). Numerati partile dela capu! (2 ochi, 2 urechi, gur'a). Si? Acést'a, ce spéndiura, e nasulu lui. Care gáciti, cu ce sémena? Elu mai sémena si cu o tromba (trimbitia), de unde se si numesce tromb'a elefantului. Ochi-i suntu mici, dar plini de spiritu; ér urechile, dupa cum vedeti, suntu mari si plecosiate. Gur'a e provediuta cu dinti in améndoué falcile, dintre cari doi, fóрте mari, se intíndu si afara din ea. Privit'i: unulu e de o parte si altulu de alt'a! Lungimea dintiloru acestor'a se sue pana la 1.7 metru (3—5 urme), ba si mai multu. Dintre dinti lipsescu cei canini. In gura mai are si o limba.

Tromb'a sa e plecata spre paméntu si e lunga, fóрте lunga, ajungúndu pana la 2 m. (6'). (Se arata prunciloru unu obiectu de asemena lungime, cá se-si póta face o intipuire chiara despre lungimea acést'a). Cu ea pipaia, cumu pipaimu noi cu vérfurele degeteloru, prinde si mirósa. In capulu trombei se afla o forma de degetu, cu ajutoriulu caruia sémtesce. Cu ea póte redicá greutati fóрте mari, la 112 Chgr. si pana la 200 Chg. Totu prin ea implinesce o multíme de lucruri, asia: rumpe mancarea si-o duce la gura, asemena si beutur'a, póte luá cu dens'a de diosu bucat'a cea mai fina si ori ce moneta cátu de mica, póte inchide si deschide usiele, póte face noduri la aça. O lovitura, data cu ea tigrului s'au altui animalu puternicu, e in stare a-lu culéa la paméntu, ori succediendu-i a-lu prinde bine, 'lu arunca in aeru, incátu se sdobesce cadiendu la pamentu. Póte se rumpa arbori, si cu ajutoriulu dintiloru se-i si desradecineze, s. a. Va se díca tromb'a este pentru elefantu si o arma puternica. (Partile capului).

Ce impreuna capulu cu corpulu la animalele invetiate pana acumu? (grumazii). Grumazii elefantului suntu fóрте scurti, din care cauza nu ajunge cu gur'a la pamentu, cá se mance si bee, ci servitiulu acest'a 'lu implinesce tromb'a.

Corpulu e greoiu (la vedere), lungu si grosu. La pieptu are dóue títie, prin cari 'si laptéza fetii. Câte petióre are elu dupa tipu? (4). Suntu mai totu in o forma de grósa si éراسi greóia la vedere. Dela genunchi nu sí-le póte incovoia si din acést'a cauza nu se póte plecá, cá se mance incaí in genunchi, déca grumazii-i suntu asia de scurti. Cátu de bine-i prinde dara tromb'a! Cátu de mare e poterea si provedinti'a D-diésca? Totu din caus'a, cá nu-si póte indoi petiórele dela genunchi, nice cá se culca diosu, ci dóرme in petióre, radieman-

du-se adeca de arbori mari. Venatorii, ce-lu cauta, însemna arborele, langa care elefantulu 'si face de comunu somnulu. Departandu-se apoi elefantulu, ei taia lem-nulu respectivu de desubtu si astupa taiatur'a cu frunze, etc. cá se nu se cunósca. Venindu éراسi elefantulu, se radfma de copaciu; acest'a tinendu-se fôrte puçinu, cade la pamentu, si cu elu si óspele, care se restórna ori pre elu ori sub elu; la totu casulu inse rêu, pentru cá nu se mai póte redicá. Acest'a inca e unu modu de a prinde elefantulu.

Elu se mai póte prinde si in gropi acoperite pe de-asupra cu frunzisiu, seau si cu laçuri de funi gróse, in cari dà cu petiórele, candu apoi omulu, ce pandesce, alárga si inverta celalaltu capetu alu funei pre langa unu copaciu mare.

Petiórele i se termina in mai multe degete si anume: fia care in cinci, aflându-se de asupra fia carui'a câte o unghia in asemenare cu copit'a calului. Cód'a nu este mare. (Membrele).

Corpulu elefantului intregu e imbracatu in piele grósa, concrescuta cu peri asprii, de colóre cenusia intuncata, uneori si de colóre négra, fôrte arare ori alba. Cu marimea s'a intrece pre ori si ce animalu de pre faci'a pamentului, ba chiar si cu intieptiunea s'a. In lungime numera la 4.5 m. (14'), ér in înaltíme la 4 m. (12'). Cumpanesce pana la 4000 Chgr. s'au cam 7000 ř . (Tóte marimile se se faca câtu de intuitive, cá pruncii se vina câtu mai curundu in chiar cu intielesulu!).

Elefantulu merge iute, cu tóte cá pare asia greoiu, ba si innóta bine. (Intregitatea).

Patri'a acestui elefantu este Asi'a si cu deosebire Indi'a, din care cauza se si numesce „Elefantulu de Indi'a“ (se arata la mapa); aici traiesce elu prin paduri si pre langa riuri. (Locuinti'a).

Elefantulu traiesce multu, pana la 150—200 de ani si cresce pana la 30 ani, pe cându omulu, partea barbatésca, in terminu de midilocu, cresce numai pana la 20 de ani, femeiele si mai puçinu; ér boulu si calulu pana la 5 ani. (Etatea).

Se nutresce cu foi, érba, fructe, urezu s. a., pre cari tóte si le duce la gura cu ajutoriulu trombei, dupa cumu am dísu mai susu. (Nutrementulu).

In multe privintie folosesece elu omului, asia d. e. trage carulu, plugulu, duce calare si pórtá o multíme de greutati, pre cari parte si-le radica insusi cu tromb'a pre spinare. — Amesuratu staturei sale colosale, elefantulu are o taría, cu care animalele nóstre domestice celea mai tari nu se potu asemená nice pre departe. Pielea sa e fôrte grósa, locuitorii de acolo o intrebuintieza la diferite lucruri. Dintre tóte partile corpului inse dupa mórte se rentéza mai bine dintii sei cei mari, cari se vëndu cu unu pretiu mare; din ei prelucrandu-se se facu deosebite obiecte de lucsu, precum si aparate fisece, plasele la cutíte, furcutie s. a. Osulu de elefantu se numesce fildesiu*). Elefantii se folosiau

*) Angli'a împórta pe fiacare anu 650.000 Chg. de fildesiu, din cari 350.000 snntu intrebuintiati pentru industri'a interna. Nu-

odinióra si in batalie. Spune-ti-mi lupte, in cari au reportatu elefantii victorie? cându? sub cine?

Suntu inse ómeni, cari traiescu din aceea, ca aduna animale rari de prin tieri straine si de pre la noi, precumu lei, tigri, ursi, lupi, struti, sierpi, le inchidu in colivie de fieru, le pórtá din cetate in cetate si le arata pe bani. O atare colectiune de animale se numesce menageria (se scrie pe tabla). — Alti ómeni éراسi — lumea i numesce comedianti — invétia seau mai bine dreséza (cáci numai omulu póte invetiá) animale mai istetie feliu de feliu de jocuri si deprinderi (ecsemples!) si apoi se producu pe bani. Sórtea acést'a o are si elefantulu, carele asiadara aduce folosu si in modulu acést'a. (Folosulu).

Despre tigru, leu, hiene amu dísu, cá suntu? (feroce, crude); despre câne? (cá e credintiosu), despre vulpe? (cá e vicléna seau astuta). Acést'a e natur'a s'au firea loru. Natur'a elefantului e dulce. Flu traiesce in selbatecia; inse se imblandiesce lesne si apoi póte invetiá multe. Dupa ce se invétia, e ascultatoriu de domnulu seu, ba ambla ai face placeri, nu vatema pre nemenea, ci numai cându e iritatu 'si ésa din paciintia. Sêntiulu de resbunare se arata si in natur'a dêsului; d. e. in o cetate nisce ciobotari, ce lucrau la mesele loru cu ferestriile deschise, impunsera cá se-si faca risu, in vârfulu trombei pe unu elefantu, ce érá invetiatu a amblá pre strada si a primí câte cev'a de mancare dela cine-i dá, si din intemclare se apropiá de feréstr'a loru, ba 'si si intinse tromb'a inlaintru pre feréstra. Elefantulu se departéza de acolo numai de câtu dupa acést'a batjocura, dar' nu preste multu éراسi se reintórce cu tromb'a plina de mocirla, glodu de celu puturos, si fiindu cá feréstr'a respectiva érá inca totu deschisa, impróscá prin casa, in câtu a implutu totulu si pe ciobotari cu presentulu meritatu. dar' neasteptatu.

Alte ecsemples ne arata, ca elefantulu este unu animalu aprópe cuminte. V'am spusu adeca, ca elefantulu se intrebuintia odiniora si in batalie. Spre acestu scopu trebuia se invetie anumite intorseturi si deprinderi. Unu elefantu nu érá in stare a face iute si bine o intorsetura, si pentru aceea luá dela iustororu multa bataia. Nóptea, dupa ce ceialalti elefanti se pusera la odichna, elefantulu batutu se trage de oparte si incepe a face de capulu seu intorsetur'a, pentru care fusese batutu; elu se deprinse, cá se nu mai capete bataia. Ce potu invetiá de aici si unii din scolari? Altu ecsemples: Unu domnu avea unu elefantu, pre care 'lu iubiá multu si pentru aceea 'lu grigiá bine. Avendu a caletori de acasa, lasá elefantulu in grigi'a servitoriului, spunendu acestui'a, câtu orezu se de elefantului la tóta mancarea. Servitoriulu falsu inse dede elefantului numai diumetate

mai pentru manererele cutiteloru se intrebuintieza in Sheffield 200.000 Chg. Unu dinte trage pana la 80 Chg.; pretiulu unui Chg. varieza dela 14—18 franci. Pe fiacare anu se ucidu pentru fildesiu la 50.000 de elefanti. Dintii vinu din Hindostanu, Zanzibaru, cóst'a occidentala a Africei, capu de buna sperantia, Mozambicu; cei mai frumosi din Zanzibaru. (Un. democr).

portiunea, ér ceealalta diumetate o tînu pentru sene. Venindu domnulu acasa si vediendu, ca elefantulu sca-diuse fôrte in carne, luà servitoriu la respundere. Acest'a se jurà, ca a grigitu bine de elefantu si nu scie pentru ce a reitu. Domnulu dîse servitoriului a aduce elefantului portiunea prescisa de orezu si a i o dá in faci'a sa. Elefantulu impartí cu tromb'a gramad'a de orezu in dóua, mancà o parte, ér ceealalta o lasà se stée. Astfeliu insielatiunea servitoriului est la lumina. (Natur'a).

(Va urmá).

Instrumentu fundatiunalu

pentru institutetele de invetiamentu si educatiune din districtulu Naseudului in Transilvani'a.

(Fine.)

4. Reorganisarea scólei de fetitie va întreprinde-o comitetulu intocma dupa principiale enumerate pentru scól'a normala.

5. Infintiarea si deschiderea **scólei reale** proiectate in punctulu VI, 4, d, alu invoirei cu respectu la acestu punctu o va întreprinde comitetulu la tempulu seu intru tóte intocma dupa principiale si procederea prescisa in punctulu 3 pentru gimnasiu.

Tóte alegerile instrate sub punctulu G. dela 1. pana la 5. inclusive le va întreprinde comitetulu in adunarea sa generala, in fiinti'a de fajia **aloru dóue din trei parti** a membriloru actuali, prin **absoluta** maiortate a voturiloru, ér' la voturi asemenea va decide **sórtea**.

6. Pentru cá la institutetele sus numite, adeca: la scólele triviale si normale si la cea de fetitie, apoi la scól'a reala si la gimnasiu se se póta câstigá totu dé-un'a invetiatori proviediuti cu cvalificatiunile recerute si dela invetiatorii scóleloru publice de statu de asemenea categoria: asiá comitetulu asigura tuturoru invetiatoriloru **definitivi** dela institutetele nóstre enumerate mai sus **dreptulu de pensiune**, si dupa potintia si **adausele diecenale** intocma dupa normativele sustatórie pentru invetiatorii dela scólele publice de statu.

Tóte acestea institute de invetiamentu de o cám data se voru inlocá provisorie pre unde numai se va poté, pana candu se va indurá Maiestatea Sa Ces. Reg. Apostolica prea bunulu Monarchu si mare Principe **Franciscu Josefu I-lu** de a-ne dá loculu asiá numitu „Lageru“ seau locu de eesercitiu militariu (Exerzierplatz) de impreuna cu asia numit'a invecinat'a puscaría din Naseudu, sub Nrii top. 654, 645, 646 si 647, unde apoi vomu radicá edificiuulu proiectatu pentru inlocarea acestoru scóle, cari locuri s'au si cerutu spre acestu scopu (si s'au si capetatu. R. S. R.)

7. Infintiarea si deschiderea convictului proiectatu sub N. VI, 5, alu invoirei mai sus scrise se va face la tempulu seu intre marginile legiloru sustatórie pentru atari institute si cu observarea stricta a punctelor din invoire in asta privintia.

Inspectorulu convictului se va alege prin comitetu in adunarea generala dintre concurentii preuti si

mireni (**pre**) **celu mai aptu si mai moralu** pentru unu atare postu, preferindu-se totu dé-un'a atari **individii, cari au absolvatu pedagogi'a sublimióra**; apoi celu alesu se va face cunoscutu atátu **veneratului ordinariatu**, cátu si **inaltului Guberniu regiu** pentru statulu cunoscentiei.

Numerulu si numele alumniloru primiti in convictu asemenea se voru face in totu anulu cunoscute veneratului ordinariatu pro notitia.

In privinti'a economiei interne a convictului se va compune unu **regulamentu**, carele se va substerne la locurile competente spre aprobare.

Ratiunile convictului asemenea se voru substerne in totu anulu la inaltulu guberniu regiu spre censurare.

Convictulu acest'a se va infintiá faptime dupa ce Maiestatea Sa ces. reg. Apostolica prea inaltulu nostru Domnu si Mare Principe **Franciscu Josefu I-ulu** se va indurá prea gratiosu a ordiná: cá se ni-se transpuna gradin'a asia numita a „scólei“ recte institutului militariu de granitia din Naseudu cu tóte apertinentiele ei de sub Nrii top. 3, 2, 4, 674, 1109, 1304, 1552, 1553, si 1493 de impreuna si cu ruinele muriloru asiá numitului institutu dearsu in 1849 si aflatoriu pre gradin'a de sub Nrulu top. 3 spre scopulu acest'a, carea s'a si cerutu spre a se radicá pre dins'a edificiuulu pentru convictu.

In convictu se voru primí numái acei'a scolari, cari au absolvitu clasele normale si pasiescu seau frecventéza gimnasiulu ori scól'a reala diu Naseudu.

Elevulu convictului in acelea casuri, in cari stipendiatii 'si pierdu stipendiulu 'si va pierde beneficiulu convictului, si in loculu lui va fi primitu altulu.

H. In privinti'a **fondului de stipendia** se statorescu irevocabilu urnatóriele principia:

1. Capitalulu fondului va remané pentru totu dé-un'a neatacatu.

2. Din interesele anuale dupa subtragerea contributiunei si a speselor administrative, **a diecea parte** se va alaturá in totu anulu la capitalu.

3. Asemenea se voru alaturá la capitalu si tóte veniturile ecstraordinarie, asia cátu stipendiale se se dé numai din acele venituri, cari suntu sigure pentru toti vecii, cari suntu interesele din capitalu subtragându-se a **diecea parte** pentru capitalisare.

4. Din venitul, carele se póte dá cá stipendia, se voru **formá si sistemisé stipendia anumite** in numeru si marime pentru atari institute de invetiamentu, de cari nu se voru aflá in Naseudu; ér' dupa ce se voru infintiá scólele proiectate in Naseudu, apoi **o parte a venitului despensabilu alu fondului de stipendia** se va întrebuintia spre **sustinerea convictului**, carele se unese in scopu cu fondulu de stipendia.

5. Macsimulu unui stipendiu pentru academie, facultati si universitati afora de Transilvani'a, va fi 400 fl. v. á., ér' pentru Transilvani'a 200 fl. v. a. de sene intielegându-se, cá numai pentru acelea facultati se voru dá stipendiale menite pentru facultati afora de

Transilvani'a, déca atari institute nu se voru aflá in patria (Transilvani'a); nu este inse opritu de a merge stipendiatulu cu stipendiulu pentru Transilvani'a si la scóle afora de patria; cele alalte accidentie se voru regulá din tempu in tempu.

6. Unu stipendiatu numai atunci va poté inaintá din unu stipendiu mai micu in altulu mai mare, déca stipendiulu mai mare va devení vacantu, nici decumu inse pentru cá dóra stipendiatulu ar' pasi din unu institutu mai micu in altulu mai inaltu, seau pentru cá ar' voi a merge la o facultate.

7. Dintre academie si facultati totu dé-un'a se va preferí facultatea filosofica.

8. Alummii cu stipendiu voru avé dupa finea fia-carui anu scolasticu a-si asterne **atestatele prescrite** la comitete in unu terminu defiptu de acest'a, ér' cari nu voru implení acést'a 'si pierdu stipendiulu neconditiunatu, si numai pre calea unui concursu nou voru poté éra primí vre unu stipendiu. — De sène intielegându-se, cá stipendiatii fondului acestuia pre langa cele alalte conditiumi de mai sus, suntu supusi la tóte acelea legi, ordinatiumi si conditiumi, la cari suntu supusi stipendiatii din alte fonduri publice ale patriei.

9. Numele si numerulu stipendiatiloru se va face cunoscutu veneratului ordinariatu si inaltului Guberniu regiu spre sciintia cu inceputulu fia carui anu scolasticu.

10. Asemenea inaintea inceputului fia carui anu scolasticu se va asterne unu **preliminariu** la inaltulu Guberniu regiu despre stipendiale de pre anulu urmatoriu, ér' cu finea anului se voru asterne ratiunile anului trecut.

11. Stipendiale vacante le ve dá comitetulu dupa permiterea unei eescrieri concursuale totu dé-un'a in **adunarea generala** tînenda inaintea fia-carui anu scolasticu prin **absolut'a maioritate** de voturi, fiindu de aça celu puçinu $\frac{2}{3}$ **parti** a membriloru.

12. Pentru **administrarea economica** a acestoru fonduri, apoi a **reorganizarei, infiintiarei, sustineri si administrarei instituteloru** mai sus mentiumate in sensulu principialoru cuprinse in acestu instrumentu fundatiunalu se voru substerne **statute mai detaliate** la locurile mai inalte spre aprobare.

Acestea suntu principale, de cari se obléga subscrisulu comitetu de a se tiené in eesercerea drepturiloru fondatoriloru **pentru totu dé-un'a**, precumu si de a le **aperá** sub supra-inspectiunea veneratului **ordinariatu si consistoriu** episcopescu diecesanu respectiv, si sub suprem'a inspectiune a inaltului **Guberniu** regiu alu **Maiestatiei Sale Imperatului si prea induratului nostru Domnitoriu**.

Acestu instrumentu fundatiunalu compusu si scrisu in limb'a nóstra romana, apoi in cea germana 'lu subscrisse comitetulu granitiarecu, respective: comitetulu fonduriloru scolastice granitiarie din **districtulu Naseudului** cu cea mai mare placere si bucuria, in patru eesemplaria asemenea, dintre cari unulu se se pastreze

in prea inaltulu archivu alu curtiei Maiestatiei Sale Ces. Reg. Apostolice, alu doilea in archivulu inaltului Guberniu regiu transilvanu, alu treilea in archivulu diecesanu respectiv, si alu patrulea in archivulu comitetului subscrisu.

Datu-s'a in capital'a districtului nostru in opidulu Naseudu in 18 Augustu, adeca: in diu'a serbarei nascerii Maiestatiei Sale C. R. Apostolice: Franciscu Josefú I-ulu, in anulu mantuirei: Una miia optu sute siese dieci si cinci. —

(L. S.)

Urméza subscrierile a 46 representanti, apoi urmatoriele clausule:

Nrulu 311.
Pres. 1864.

Acestu instrumentu fundatiunalu s'a cetitu in siedinti'a oficielatului districtualu tînuta in diu'a de astadi inaintea reprezentantiloru adunati din tóte comunele fósté granitiarie, si s'a eesplicatu, — cari s'au dechiaratu cu totii unanimu: cumu cá suntu cointielesi cu totu cuprinsulu acestui instrumentu fundatiunalu, despre ce prin acést'a se adeverece ex officio, precumu si despre aceea, cumu cá subscrierile suntu intru adeveru ale subscritoriloru, si totu odata cumu cá aceia suntu cu totii membrii ai comitetului granitiarecu.

Din siedinti'a oficielatului districtului Naseudu tînuta in Naseudu in 26 Ianuariu 1866.

Alesandru Bohatielu m. p., **Nicolau Besianu** m. p.,
capitanu supremu. protonotariu districtualu.

(L. S.)

Nr. 784.
422.

Subscrisulu ordinariatu greco-catolicu de Gerl'a cá atare, si totu de odata si cá inspectoru scolariu supremu legalu, cetindu instrumentulu fundatiunalu presentu dupa tóta estensiunea sa, 'lu primesce, 'lu ratifica si 'lu aprobéza cu aceea umilita observare: cá fiindu romane greco-catolice tóte institutele de invetiamentu si crescere infiintiate si infiintiande pre basea acestui instrumentu fundatiunalu, in tóte locurile, in cari e vorb'a despre: „**ordinariatulu seau consistoriulu diecesanu respectivu**“ se intielege apriatu: **ordinariatulu si consistoriulu greco-catolicu din Gerl'a**, si adauge prea umilit'a rogare: cá in prea inalt'a sanctiune se se eespuna prea gratiosu: cá in acestea institute de invetiamentu si de crescere suntu si au de a fi **institute romane greco catolice**, prin nrmare substau pre totu dé-un'a legiloru vigoróse pentru institutele greco-catolice.

Datu in Gherl'a la 10 Aprile anulu Domnului: una miia optu sute siese dieci si siese.

(L. S.)

Ioane Vancea m. p.,
episcopulu gr. catolicu de Gerl'a.

(Numerulu 6806. (In versiune romana autorisata):

Maiestatea Sa Ces. si Reg. Apostolica prin prea inalt'a sa decisiune de dat. Vien'a in 23 Martiu a. c. a binevoitu prea gratiosu a aprobá acestu instrumentu fundatiunalu in privinti'a acelu principi, amesuratu ca-

ruia cele 44 comunitati, cari s'au tñutu de fostulu regimentu alu II-lea romanu de granitia transilvanu voiescu: cá proprietãtle granitiãresci recãstigate, si totu feliu lu de averi cãstigate din acelea, si de aici incolo cãstigãnde sub titulu de: „**Fondu de stipendia**“ si „**scolasticu**“ se se sustina cá **fondu comunu** neimpartibilu si nefolosibilu spre altu scopu, — **si totu odata a ordinã**: cá tôte acelea averi, cari inainte ori dupa datarea acestui instrumentu fundatiunãlu s'au redatu faptice comunitãtloru interesate, cumu si acelea averi, cari s'au cãstigatu pana acuma din fondulu deja aflatoriu in posesiunea lor, seau se voru cãstigã de aci incolo, — in sensulu acestui instrumentu fundatiunãlu, se se inscria acuratu in **o carte de proprietate fundamentala** cá parte intregitória a aceleia (instrumentu fundatiunãlu) sub supra-inspectiunea ministrului regescu ungurescu de cultu si instructiune publica, si unu ecemplariu alu acestei carti de proprietate fundamentala pentru controla se se pastreze la amintitulu ministeriu! — mai incolo: cá pentru manipularea fondului din cestiune, precumu si pentru deregerea si supra-inspectiunea **instituteloru de investimentu si a convictului**, ce se voru infintia si sustine din acel'a (fondu), se se faca **statute separate** prin reprezentanti'a comunitãtloru proprietarie si pre calea ministrului regescu ungurescu de instructiune publica se se substerna spre aprobarea prea inalta.

Bud'a in 10 Aprile 1871.

Din mandatulu domnului ministru.

(L. S.)

Secretariulu de statu:

Gedeone Tanãrky m. p.«)

Corespondintia.

Onorata redactiune!

In interesulu causei esti rogatu a publicã acesteã puçintele orduri.

Cu ocasiunea conferintiei invetiãtoriloru gr-cat. din vér'a anului 1875 in Blasiu s'a alesu unu comitetu, care s'a insarcinatu cu facerea **statuteloru** pentru formarea reuniuniloru invetiãtoresci.

A trecutulu unu anu si mai bine si despre celeã intreprinse nu se mai suna chiar' nemic'a; nu scimu fauritu-s'au aceleã statute, si trecut'au spre calire? S'au s'a facutu numai vorba, si de faptu s'a alesu nemic'a! Amu totu acceptatu, cá dóra, dóra; dar' vedemu, cá pre „dór'a“ a calcat'o carulu.

Deci venimu a rogã si a intrebã pre cale publica pre acelu onoratu comitetu alesu de catra 240 voturi se faca bunatate a-si dá sém'a despre lucrarile ce a efaptuitu in restempu de unu anu si mai bine! Nu ne-ar' placé a crede, ca acést'a cugetare respective intreprenderé atãt'a de marétia se nu se realizése.

Mai multi invetiãtori.

Bibliografia.

Compendiu de pedogogia pentru parinti, educãtori, invetiãtori si toti barbatii de scóla de I. Popescu. Editiunea adóu'a. Sabiiu 1876. 10 cóle octavu. Pre-tiulu 1 fl.

Compendiulu acest'a este dejã cunoscutu invetiãtoriloru nostri, de óra ce elu aparuse in prim'a editiune la anulu 1868. Diferinti'a, luandu afara unele mici adãuse si indreptari, ce s'au facutu ici coleã, se reduce numai la ortografia, fiindu tipãrita editiunea de façia cu sedile. Acuma, la finea anului, imbuldñdu-ni-se fórtare materi'a, vomu aduce o dare de séma asupra „Compendiulu“ D-lui Popescu numai cu inceputulu anului viitoriu; si pana atunci inse 'lu recomandamu tuturoru acelor'a, pentru cari este scrisu.

Calindariulu bunului economu pe anulu 1877 de D. Comsi'a si Eugenu Brote a esutu in adóu'a editiune. A se vedé „Scól'a Romana“ Nr. 41.

Prenumerantii la „Scól'a Romana“.

(In ordinea, in care s'au abonatu.)

I. Cari au respunsu costulu abonamentului pe anulu intregu.—

Elia Popu, inv. Siomecut'a. I. Simu, inv. Resiti'a mont. Gher. Bogdanu, spiritualu, Sabiiu. I. Galdau, clericu, Sabiiu. Vis. Romanu, direct. Sabiiu. Filaretu Must'a, prof. Caransebesiu. Societatea clericiloru, Caransebesiu. Greg. Paltineanu, inv. dirig. Tintari. G. Danciu, inv. Tintari. Ioanu Popasu, episcopu Caransebesiu. Efori'a scol., Sarat'a. Sim. Moldovanu, inv. Beclénu. N. Onciu, inv. Usdinu. C. Stezariu, capit. Sabiiu. T. Blag'a, inv. Siomecut'a mare. Victoru Mihali, episcopu, Lugosiu. N. Ciugudeanu, not. Poian'a. I. Banu, inv. Poian'a. Leontinu Lucchi, vice capitãnu, Naseudu. P. Besi'a, prof. Naseudu. N. Aronu, inv. Bradu. Greg. Maric'a, par. Cosn'a. Scól'a romana in Cocu. I. Macaveiu, inv. Silvasiu. N. Andreeviciu, prota, Caransebesiu. A. Gavr'a, direct. prep. Aradu. P. Olteanu, inv. Hãtiegu. Societatea preparãndiloru „Georgiu Lazaru“, Zelau. P. Iorgoviciu, inv. Varadia. Siofr. Gait'a, inv. Ticvanulu mare. I. Chit'a, inv. Feiurdu. T. Rotariu, inv. Naseudu. I. Popu, inv. Naseudu. S. Draganu, inv. Naseudu. I. Drocu, prota, Miercurea. I. Banciu, inv. Miercurea. I. Alamoreanu, inv. Sangatinu. N. Pop'a, inv. Apoldulu inf. D. Orastianu, inv. Apoldulu inf. I. Greavu, inv. Topfcea. I. Munteanu, inv. Topfcea. I. Filimonu, inv. Reciu. I. Rodu, inv. Carpenisiu. I. Mutiu, inv. Ludosiu. V. Nechsi'a, inv. Apoldulu sup. I. Popoviciu, inv. Acileu. Corpulu invetiãt. Branu. Ioanu Vãnceã, metropolitu, Blasiu. Bas. Ratiu, prof. Blasiu. A. Cosi'a, inv. Minisiu. Em. Andreeescu, inv. Beregeu. Is. Siub'a, inv. Ili'a. Ioanu Metianu, episcopu, Aradu.

(Va urmã).